

УДК 338.342(477)

В.Ф. Савченко, д-р екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК СУЧАСНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**В.Ф. Савченко**, д-р екон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАК СОВРЕМЕННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ**Volodymyr Savchenko**, Doctor of Economics

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

STATE REGULATION AS A MODERN COMPONENT OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE

Досліджено теоретичні і практичні основи державного регулювання економічних процесів на сучасному етапі в Україні, що важливо в умовах нашої нестабільної кризової економіки. Особливу увагу звернено на структурну перебудову на інноваційних засадах, фінансову політику, промислове та сільськогосподарське виробництво, подолання явищ мінізації і монополізму. Обґрунтовано необхідність державного впливу на економічні процеси з метою посилення конкурентоспроможного реального сектору виробництва і покращення рівня життя населення.

Ключові слова: державне регулювання, економіка, інновації, виробництво, структурна перебудова, фінанси, регіон.

Исследованы теоретические и практические аспекты государственного регулирования экономических процессов на современном этапе в Украине, что важно в условиях нашей нестабильной кризисной экономики. Особое внимание обращено на структурную перестройку на инновационной основе, финансовую политику, промышленное и сельскохозяйственное производство, ликвидацию явлений тенезации и монополизма. Обоснована необходимость государственного влияния на экономические процессы с целью усиления конкурентоспособности реального сектора производства и улучшения условий жизни населения.

Ключевые слова: государственное регулирование, экономика, инновации, производство, структурная перестройка, финансы, регион.

Theoretical and practical aspects of state regulation of economic processes at the present stage in Ukraine that is important in the conditions of our unstable crisis economy are investigated. Special attention is paid on restructuring on an innovative basis, financial policy, industrial and agricultural production, elimination of the phenomena of a tenization and monopolism. It is proved need of the state influence on economic processes for the purpose of strengthening of competitiveness of real sector of production and improvement of living conditions of the population.

Key words: state regulation, economy, innovations, production, restructuring, finance, region.

Постановка проблеми. Падіння економічних показників і регресивна структурна перебудова, практична відсутність інноваційного розвитку ставлять перед державою завдання посилити регулюючий вплив на господарський комплекс та інфраструктуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державного регулювання економіки присвячені численні теоретичні дослідження та узагальнення таких вітчизняних авторів, як О. Алимов, О. Амоша, Б. Андрушків, Ю. Бажал, О. Веклич, О. Гойчук, В. Мунтіян, Б. Пасхавер, Ю. Пахомов, Т. Пепа, С. Салига, О. Скидан та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В роботах авторів відсутній комплексний аналіз сучасної ситуації та врахування реалій сьогодення при державному регулюванні економічних процесів на макрорівні.

Мета статті. Провести аналіз державного впливу на економіку України на сучасному етапі, надати й обґрунтувати пропозиції щодо його окремих складових.

Виклад основного матеріалу. Держава створює умови для розвитку ринкової економіки в частині вільного підприємництва та конкуренції. Вона фактично стала центром, що регулює формування ринкового середовища, забезпечує стабільність економічного зростання. При цьому при збереженні основних принципів державного регулювання форми і методи впливу держави на економічні процеси значною мірою модифікувалися.

У західній макроекономічній теорії сформувалися дві основні концепції економічного регулювання, що одержали назви кейнсіанства і монетаризму.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Кейнсіанські методи регулювання економіки використовують індустріальні країни Азії: Гонконг, Малайзія, Сінгапур, Тайвань, Таїланд. До речі, ці країни (за винятком Таїланду) найменше постраждали від азіатської фінансової кризи 1997–1998 рр.

Промислово розвинені країни досить активно використовують політику гнучкої зміни податкових ставок і державних видатків. Особливо це характерно для Австралії, Австрії, Великобританії, Нової Зеландії, США, Швейцарії, Швеції та Японії.

У країнах, орієнтованих на монетаризм, частка податків у валовому доході фірм становить від 25 до 35 %, а у країнах, що сповідують кейнсіанську політику, – 34–45 %. Загальне податкове навантаження на бізнес для країн Європи і Центральної Азії становить 40,4 %, а в Україні – 57,1 %. Це призводить до нерентабельності бізнесу в нашій державі.

На початку 1990-х років французький економіст Р. Буайе обґрунтував вчення інституціоналізму як теорію регуляції, під якою розуміється «поєднання механізмів, що сприяють відтворенню цілого, з урахуванням існуючих економічних структур і суспільних форм». Іншими словами, ринок – інструмент, а держава для нього виявляється одним з найважливіших регуляторних факторів [1, с. 101].

Основними елементами системи державного регулювання економіки є: суб'єкти та об'єкти, цілі, форми і методи, механізм та інструменти, соціально-економічні результати (рис. 1).

Рис. 1. Елементи системи державного регулювання економіки

Джерело: складено автором на основі [2, с. 40].

Завдання, що вирішуються у ході державного регулювання економіки:

- забезпечення стабільності економічного зростання;
- перетворення економічної системи країни з метою підвищення результативності та гнучкості її інститутів;
- захист національних інтересів у зовнішньоекономічних відносинах.

Перелічені завдання взаємопов'язані і доповнюють одне одного в межах економічної політики держави [1, с. 101].

Як свідчить досвід, безболісного переходу від адміністративно-командної до ринкової системи економічних відносин не вдалося досягти жодній з країн колишнього СРСР. Багато в чому це було зумовлено необхідністю реформування усіх без винятку

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

економічних інститутів та систем – у процесі приватизації формувалася приватна власність, закладалися економічна інфраструктура (фінансова, банківська, грошова) тощо. Разом з цими трансформаціями істотно змінилися економічні функції держави.

Ускладнювали ситуацію відсутність стратегії та досвіду проведення реформ, обмеженість у часі. Негативно позначилась на реформуванні української економіки й певна «керованість» реформаторських зусиль українських політиків міжнародними інститутами. Ринкові реформи за моделлю «шокової терапії», які були розроблені спеціалістами Міжнародного валютного фонду і Світового банку, в Україні розпочалися з так званої лібералізації, тобто різкого обмеження економічної ролі держави.

Лібералізація економіки проявилась у скасуванні директивного планування, централізованого розподілу матеріальних ресурсів, адміністративного визначення цін і заробітної плати, монополії на зовнішню торгівлю. На першому етапі ринкових реформ лібералізація була важким, але необхідним заходом, що сприяв демонтажу планово-розподільчої системи, відкрив шлях до організації і становлення ринкових інститутів, дав перші паростки ринкових відносин. Проте етап лібералізації необґрунтовано затягнувся, посиливши стихійний характер багатьох економічних процесів.

Сподіваючись на ринкове саморегулювання, в Україні на початку 90-х років ХХ ст. фактично відмовились від важелів планового впливу на економіку. Спроби у 1992–1993 рр. перейти до індикативного планування не дали позитивних результатів, оскільки для цього не було створено відповідних умов. У наступні роки увага до плану знижувалась, а після введення наприкінці 1994 року порядку, коли він розробляється на основі і після затвердження бюджету, держава практично втратила важелі управління економікою. Таким чином, перші десять років держава не мала жодної науково обґрунтованої комплексної стратегії проведення економічних реформ.

У цей час деякі впливові вчені та «народники» у державі і за кордоном пропонували якомога швидше відкинути командні методи управління і запровадити ринкову систему господарювання. На жаль, разом з командно-адміністративними методами фактично малось на увазі відкинути регулюючі важелі впливу держави. Все це привело Україну до кризового стану, особливо у кінці 90-х років. І хоча з 2000 до 2008 рр. мав місце підйом економіки, обсяги ВВП у 2013 році досягли лише 69,4 % від рівня 1990 року.

Економічна політика держави у своїй основі об'єктивно має план дій, послідовність проведення тих чи інших заходів. Тому повинен існувати інструмент реалізації такої політики. Інакше закони, законодавчі акти та інструктивні матеріали, які приймаються для її реалізації, не діятимуть. Таким інструментом можуть і повинні стати план чи програма економічного і соціального розвитку. Світовий досвід свідчить, що жодна держава не виходила з кризи, не маючи сильної влади і не застосовуючи елементів жорсткого планування (регулювання).

Тенденції економічного зростання може істотно зашкодити сучасна структура української економіки, процеси перебудови якої абсолютно некеровані. Спроби розроблення комплексної Державної програми структурної перебудови були у 1996 та 2000 рр., проте документи так і не були прийняті. Регулююча діяльність держави у цьому напрямку протягом 1991–1996 рр. зводилася до надання позичок, субсидій збитковим підприємствам та окремим галузям, що суттєво затягнуло процеси їх техніко-технологічного оновлення. У 1997–2000 рр. пряме дотування майже зійшло нанівець, проте набули поширення різноманітні податкові пільги, бюджетні канікули тощо. Пільги надавалися на основі визначених різними відомствами стратегічних пріоритетів, за якими приймалися відповідні галузеві програми, що за своєю сутністю належали не до стратегічного бачення, а до вирішення поточних проблем існування. Таким чином, регулювання державою структурних перетворень завдало більше шкоди, ніж користі.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В подальшому у структурі промислового комплексу відбулися деякі як позитивні, так і негативні зрушення, проте частка сировинних галузей залишається високою. Функціонування економіки проходить у межах діючої структури без радикальних технологічних змін.

Разом з тим реалії трансформаційної економіки обумовлюють необхідність поєднання в середньостроковому періоді механізмів оптимізації наявної індустріальної структури економіки України з інструментами, які забезпечують формування складових економіки, заснованої на знаннях. Наприклад, в ЄС промислове виробництво становить 18,7 % ВВП, тоді як на сферу послуг припадає 66,9 %. В Україні у структурі валової доданої вартості частка промисловості становить 31,0 %, а у загальному обсязі випуску продукції – близько 50,0 %, що свідчить значною мірою про індустріальний характер національної економіки. Таким чином, основним завданням державного регулювання у цій сфері є розроблення відповідної стратегії структурно-інноваційних перетворень, яка повинна втілитися в адекватній промисловій політиці [3, с. 60–61].

Дослідження підходів учених до визначення структурної політики дозволило зробити висновок, що під нею мається на увазі комплекс державних заходів з регулювання структурних змін у національній економіці, який застосовується для досягнення стратегічних і тактичних цілей соціально-економічної політики в довгостроковій перспективі [4, с. 46].

Розглянемо стратегію державної промислової політики. У загальному вигляді її мета, особливості та зарубіжний досвід у таких питаннях наведені на рис. 2.

Рис. 2. Стратегія державної промислової політики

Джерело: складено автором на основі [5, с. 46].

Одними з пріоритетів соціально-економічного реформування України визначено модернізацію структури національної економіки та її зростання. Критеріями оптимальності структури є: виробництво товарів і послуг, які забезпечують максимальне задоволення суспільних потреб, а також мінімізують витрати економічних ресурсів на їх виготовлення; сприяння довгостроковим темпам економічного зростання за умови узгодження використання ресурсів із швидкістю їх оновлення; забезпечення переходу економічної системи до вищого якісного стану; стимулювання максимального використання результатів наукового прогресу; спеціалізація країни у світовому поділі праці [6, с. 34].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Державна промислова політика в період кризи повинна переслідувати такі цілі: державне економічне регулювання згорання виробництва; створення механізму майбутнього піднесення промисловості України. При цьому досягнення цілей пропонується через формування інноваційних програм та використання прямих і непрямих методів реалізації промислової політики.

Основними елементами державної промислової політики мають стати: створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності; збереження наявного науково-технічного і кадрового потенціалу; інвестування державних коштів у розвиток галузей інфраструктури, які ще не виробили свій потенціал; підтримка виробництв, що мають у собі елементи розвитку.

В Україні процеси приватизації, реформування відносин власності призвели до втрати контролю над ефективністю перетворень, посилили наявні структурні диспропорції економіки та суперечності функціонування господарюючих суб'єктів. За роки реформ знизився технологічний рівень промислового виробництва. Для більшості наукоємних галузей технологічна деградація стала практично незворотним процесом. Особливо скрутне становище в галузях промисловості, які визначають економічне зростання.

Структурні перетворення передбачають наявність інноваційної активності підприємств та значного обсягу інвестиційних ресурсів. Аналіз тенденцій розвитку вітчизняних інновацій вказує на переважання поліпшуючих, насамперед продуктових інновацій, домінування низькотехнологічних, енергоємних та екологічно небездоганих виробництв. Негативною тенденцією є зменшення кількості промислових підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність та впроваджують інновації.

Темпи структурно-інноваційної перебудови економіки України не в останню чергу визначаються інтенсивністю та спрямованістю інвестиційних процесів. За різними оцінками, потреба української економіки в іноземних інвестиціях сягає від 40 до 50 млрд дол США. Головним критерієм, за яким закордонний інвестор приймає рішення щодо доцільності вкладання коштів у ту або іншу країну, є інвестиційний клімат. З перших днів незалежності було створено законодавче підґрунтя для залучення іноземних інвестицій. Проте якщо на початку закордонних інвесторів відлякували від української економіки нерозвинута ринкова інфраструктура, хабарництво чиновників, ускладнена регуляторна політика та постійні зміни у законодавстві, нині визначальним фактором стала політична й економічна нестабільність. Найактуальнішим завданням державного регулювання в інвестиційній сфері на сьогодні є забезпечення сталих умов здійснення інвестиційної діяльності, що не залежатимуть від зміни влади [3, с. 61].

Дослідженню шляхів інноваційного розвитку та його державного регулювання присвячені статті М. Войнаренка, А. Гальчинського, В. Гейця, Ю. Сафонова, В. Семиноженка, Ю. Корецького та інших вітчизняних учених.

Прискорення процесів глобалізації створює для підприємств ризик швидкого морального старіння обладнання і продукції. Тому розробки нових видів сировини, товарів, виробничих та комерційних процесів повинні бути постійними. Отже, можна зауважити важливість інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Інновації і ринок пов'язані між собою причинно-наслідковим зв'язком. Й. Шумпетер ринок розглядає як процес хвилеподібних змін інновацій. Тому для країн трансформаційної економіки важливо здійснювати раціональну науково-технологічну та інноваційну політику.

Під державним регулюванням інновацій розуміють комплекс цілей і методів впливу державних структур на економіку і суспільство в цілому, пов'язаних з підвищенням економічної та соціальної ефективності інноваційних процесів. Держава в особі органів влади реалізує інноваційну політику за напрямками (рис. 3).

Рис. 3. Напрями інноваційної політики держави

Джерело: складено автором на основі [7, с. 42].

Державна інноваційна політика спрямована на стимулювання інноваційних процесів і є з'єднувальною ланкою між сферою науково-технічної діяльності та виробництвом.

До основних шляхів державного регулювання належать: створення програм щодо інноваційної активності у виробництві; посередництво у взаємодії економічної, вузівської та прикладної науки з метою стимулювання кооперації у сфері НДДКР; сприяння розвитку науки, підготовка наукових кадрів; введення інструментів державного регулювання з метою впливу на ефективність інноваційних рішень.

Підприємство без інноваційної діяльності не конкурентоспроможне. Тому одним з основних напрямків економічної політики держави є створення умов для інноваційної діяльності підприємств і організацій, хоча її результати слабо перевіряються, віддалені у часі і їх поява не гарантована [7, с. 41–42].

Істотною проблемою також залишається «тіньова» економіка. Неврахування наявності «тіньової» економіки, відсутність ефективної боротьби з нею економічними та силовими методами призводять до некерованості економічними процесами, відсутності прозорого і цілеспрямованого соціально-економічного розвитку країни. На рівні статистики це веде до деформування макроекономічних показників і, як наслідок, серйозних помилок в аналізі, програмуванні та прийнятті рішень регулюючого характеру.

У напрямку подолання «тінізації» економіки держава повинна виважено застосовувати диференційовані підходи щодо різних її видів. З метою зменшення масштабів «тінізації» і переходу її суб'єктів у офіційну економіку необхідно провести економіко-правову інвентаризацію наявних проявів «тіньових» правопорушень з подальшою декриміналізацією більшості з них залежно від ступеня соціально-економічної небезпеки. Також доцільне прийняття законодавчих актів щодо запобігання злочинності на ринку цінних паперів, походження стартового капіталу, обмеження «тінізації» економіки у сфері грошово-кредитних відносин та інше.

Відносно актуальних проблем грошово-кредитної політики слід зазначити, що цільова орієнтація монетарної політики НБУ на стабільність обмінного курсу була виправдана у середньостроковій перспективі, але одночасно спричинила певну втрату контролю за рівнем пропозиції національної валюти, що спровокувало накопичення інфляційного потенціалу. В Україні залишається високим рівень інфляції поряд з тим, що за умов сталої економіки, як свідчить світовий досвід, цей показник повинен бути в межах 2–4 %. Тому доцільна переорієнтація монетарної політики на контроль за інфляцією.

Забезпечення сталості економічного зростання вимагає оптимального використання такого непрямого методу макроекономічного регулювання, як податкова політика. Специфіка вітчизняних принципів господарювання зумовлює необхідність трансформування податкової сфери з акцентуванням уваги на непрямому оподаткуванні. Масштабність неоподатковуваних фінансово-господарських операцій («тіньовий» сектор становить від 40 до 50 % ВВП) вимагає посилення боротьби з податковими правопорушеннями.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Зниження податкового тиску в економіці України є одним з найважливіших завдань. Головне, щоб податкове законодавство було стабільним, внаслідок чого з'являється можливість більш чітко спланувати інвестиційні підходи, політику цін та ринок. Поки що в цьому напрямку Україна є нестабільною державою. Прийняття у 2011 році Податкового кодексу України не вирішило всіх проблем.

Крім питань стабільності податкового законодавства і зниження податкового тиску, доцільно звернути увагу на необхідність вирішення таких проблем:

- забезпечення підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності – введення пільг щодо оподаткування прибутку, спрямованого на розвиток виробництва;
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – здійснення однакового підходу до суб'єктів господарювання (фізичних і юридичних осіб, включаючи нерезидентів України) при визначенні обов'язків щодо сплати податків та інших платежів;
- соціальна справедливість – підтримка малозабезпечених верств населення через запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи;
- економічна доцільність – встановлення податків та інших платежів на підставі показників розвитку національної економіки і фінансових можливостей, враховуючи необхідність досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;
- доступність – дохідливість норм податкового законодавства для платників податків та інших платежів.

Переважна більшість країн запроваджує ліберальні податкові закони, які стосуються діяльності нерезидентів. Це пов'язано з необхідністю інвестування власної економіки. Наші органи регулювання, навпаки, намагаються контролювати майже всі їх господарчі процеси, вимагають здійснення багатьох зайвих процедур, у ситуації бюджетного дефіциту вводять додаткові податки, видають нові правові акти, що призводить до нестабільності ситуації і, як наслідок, послаблює інвестиційні наміри іноземних партнерів [3, с. 61–62].

Програма регулювання фінансових відносин є важливою складовою економічного реформування. Ринкові економіки особливо чутливі до фінансового сектору. Дослідженню проблем формування ефективної фінансової політики присвячено значну кількість праць зарубіжних учених, таких як Л. Берталанфі, Д. Норт, В. Парк, М. Портер та ін.

Аналіз післявоєнного розвитку більшості промислово розвинених країн засвідчує, що існує пряма залежність між фінансовою політикою держави і рівнем розвитку ринкових відносин.

Фінансова політика – це сукупність форм, методів та інструментів регулювання державою соціально-економічних процесів. Проте разом з тим існують і нефінансові інструменти державного регулювання. Поєднуючись, вони утворюють механізм державного регулювання економіки [1, с. 100–101].

Ще одна з проблем, що заважає ефективному розвитку вітчизняної економіки, – монополізм. Не викликає сумніву і заперечень той факт, що монополія у сучасному економічному просторі України – об'єктивна реальність.

Антимонополюсна діяльність у державі здійснювалась відповідно до Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», прийнятого у лютому 1992 року з чисельними змінами і доповненнями, прийнятого на його розвиток у червні 1996 року Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», а з 2001 року – Закону України «Про захист економічної конкуренції» (з останніми змінами у 2013 р.).

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Як попередніми, так і законом в останній редакції визначені правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства. Законом караються дії підприємця, які спрямовані на створення перешкод доступу на ринок іншим та на встановлення дискримінаційних цін на свої товари. Щоб не допускати зловживання монопольним становищем на ринку, контролювати ведення підприємцями конкурентної боротьби з метою запобігання недобросовісним її формам і методам, у державі створено і наділено значними правами спеціальний орган – Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення.

Незважаючи на наявність подібної служби, загальна нестабільність економічної ситуації, неконкретність окремих формулювань законів, непрофесійність і невміння працювати по-новому керівництва та кадрового персоналу призвели до формального характеру діяльності, ігнорування чи неповного дотримання антимонопольного законодавства в центрі і регіонах.

Аналізуючи соціально-економічну ситуацію у країні, слід враховувати, що процес структурної перебудови економіки протікав паралельно з формуванням законодавчої бази економічної діяльності та реформуванням владних інституцій. На підставі досвіду розвинених країн і власних напрацювань українські вчені-економісти сформулювали головні напрямки та інструменти державного регулювання економіки, багато з яких набули практичного значення.

Економічну політику та стратегію в Україні розробляють і здійснюють державні органи або, за дорученням держави, інститути. Такими інститутами є: Верховна Рада (законодавча влада), Кабінет Міністрів і підпорядковані йому міністерства та комітети (виконавча влада), Національний банк України (центральний емісійний банк), судові органи, самокеровані економічні організації (торгово-промислова палата, спілка промисловців та підприємців, сільськогосподарські палати), в умовах зростаючої економічної інтеграції – наднаціональні установи (Європейський Союз та інші). Крім того, на прийняття рішень з економічної політики впливають профспілки, партії, організації, асоціації, а також державні установи, які виконують функції інформації, експертизи, підготовки проектів документів за дорученням держави – Інститут економіки та прогнозування НАН України, Науково-дослідний економічний інститут, Науково-дослідний інститут Міністерства фінансів та деякі інші, ради експертів, Антимонопольний комітет тощо.

Важливу роль у державному регулюванні соціально-економічних процесів відіграють місцеві державні адміністрації. Згідно із Законом України «Про місцеві державні адміністрації» вони є органом виконавчої влади на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечують виконання Конституції, законів України, нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів влади вищого рівня, реалізацію державних і регіональних програм соціально-економічного розвитку, підготовку та виконання відповідних бюджетів.

На практиці місцеві державні адміністрації часто відіграють негативну роль в економічному реформуванні. Основною проблемою є відсутність молодих енергійних керівників з новим ринковим мисленням. Здебільшого голови обласних і районних державних адміністрацій – колишні партійні, радянські або господарські керівники, що не знають і не уявляють, як можна керувати районом чи областю без адміністративного втручання у виробничу діяльність підприємств та організацій. Більш того, вони бояться втратити можливість прямого керівництва державними і колективними підприємствами та істотного впливу на виробничу діяльність приватних підприємств. Хоча подібна практика йде врозріз із офіційно проголошеною державою політикою невтручання місцевих державних адміністрацій у господарську діяльність підприємств, на сьогодні во-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

на домінує. Керівники виконавчої влади на місцях не бачать своєї ролі у системі нових економічних відносин, бояться втратити вплив і авторитет, а тому не зацікавлені в економічному реформуванні.

Підсумовуючи, вбачається доцільним констатувати, що стан та наслідки державного регулювання соціально-економічних процесів в Україні потребують значного коригування і посилення в частині ефективності, послідовності, кадрового потенціалу, довготермінового прогнозування і програмування [3, с. 62–64].

Методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності наведені на рис. 4.

Методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	
за формою впливу	- прями - непрямі
за впливом на механізми здійснення ЗЕД	- економічні - адміністративні
за способом здійснення	- нетарифного регулювання - митно-тарифного регулювання
за пріоритетністю застосування	- основні - другорядні (супутні)
за напрямом дії	- посилюючі - стримуючі
за масштабами покриття	- комплексної дії - специфічної дії
за функціями управління	- фіскальні - захисні - регулюючі
за призначенням	- обмежуючі - стимулюючі
за терміном дії	- короткострокові - довгострокові
за глибиною втручання	- системні - оперативні
за терміновістю реагування	- перманентного впливу - негайної дії
за способом прояву	- явні - приховані
за цілеспрямованістю дій	- на обсяг зовнішньої торгівлі - на структуру зовнішньоекономічних операцій - на посилення державного контролю

Рис. 4. Методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: складено автором на основі [8, с. 115].

Гострі проблеми глобального виробничо-господарського механізму змушують удосконалювати систему державного регулювання економіки, переводити її у зовнішньоекономічні межі.

Вплив міжнародних інституцій на зовнішньоекономічну політику України останніми роками значно посилюється. Вступ нашої держави до СОТ змінив стан національного регуляторного апарату: зменшені митні тарифи на певні товарні позиції; встановлено розмір тарифної квоти на ввезення цукру-сирцю; обмежено розмір державної підтримки сільському господарству. Будуть впроваджені вимоги СОТ щодо перегляду обсягів державної підтримки національного виробника в автомобіле-, судно- та літакобудуванні, космічній промисловості, будівництві, фармацевтиці, вугільній промисловості та виробництві сільськогосподарської продукції. Тому виникає необхідність у перегляді підходів щодо застосування альтернативних незаборонених регуляторів [8, с. 115].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Дослідимо деякі особливості промислової політики держави. Промислова політика, як частина загальної економічної політики, є однією з найбільш спірних концепцій в економічній науці і господарській практиці, у першу чергу через відсутність загального розуміння її сутності. Останнім часом посилення інтересу до проблем промислової політики пов'язане з намірами України щодо вступу в ЄС і необхідністю вироблення дієвих механізмів прискорення економічного зростання країни.

Промислову політику визначають як комплекс заходів державного впливу на розподіл ресурсів суспільства з метою удосконалення структури національної економіки, підтримки конкурентоспроможності окремих галузей, підприємств та економіки загалом на світових ринках, коригування негативних наслідків дії механізму ринку. Об'єктом промислової політики є весь індустріальний комплекс країни як єдиний механізм.

Промислова політика припускає наявність чітких державних пріоритетів. Практично завжди це означає поліпшення стану одних секторів економіки за рахунок відносно погіршення умов функціонування інших її секторів. Промислова політика може вважатися успішною, якщо вигреш країни загалом від розвитку обраних пріоритетних секторів переважає збиток від уповільнення розвитку всіх інших [9, с. 84].

Ученими пропонується розгалужена класифікація принципів державного регулювання аграрного сектору економіки:

- системності державного впливу – передбачає комплексний системний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних, зовнішньоекономічних та інших проблем;
- стабільності – забезпечує необхідний вплив на економіку з метою вирівнювання підйомів і нівелювання спадів ділового впливу, стимулювання безробіття, підтримки економічного розвитку;
- оптимального поєднання адміністративно-правових та економічних важелів – надає комплексне вирішення проблем;
- забезпечення єдності стратегічного і поточного державного регулювання та його оперативності – виділяє пріоритетність довгострокового регулювання;
- ефективності – державне регулювання повинно принести кінцевий економічний ефект [10, с. 36–37].

Ці принципи забезпечують комплексне вирішення проблем агропромислового комплексу України.

Держава, визначаючи основні принципи стратегічного розвитку в економічній, виробничій, соціальній та інших сферах національного господарства, має проводити збалансовану конкурентну політику, гарантійно поєднувати механізм конкуренції і засоби регулювання поведінки суб'єктів господарювання, що порушують конкурентне середовище. Також повинні існувати розумні обмеження державного втручання в конкурентні відносини.

Для ефективної реалізації конкурентної політики у державі мають бути в наявності відповідні інструменти її досягнення. Державна конкурентна політика реалізується за допомогою системи інструментів (засобів, регуляторів). Їхнє застосування передбачає розроблення надійної законодавчої бази, яка має забезпечити реалізацію конкурентної політики, контроль за здійсненням відповідних заходів у сфері конкурентних відносин [2, с. 40].

На регіональному рівні однією з найбільш важливих проблем державного регулювання є взаємодія між органами управління і реальним сектором. Місцеві органи влади мають мало інструментів впливу на об'єкти господарювання. Тому говорити про реальну ефективність органів влади в управлінні економікою не приходиться. Показники, пов'язані з виробничою діяльністю на території, мають тільки інформаційний характер.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Місце традиційної індустріальної економіки в регіоні повинні зайняти постіндустріальні види економічної діяльності. Насамперед, це інтелектуалоємне виробництво, технополіси, формування сфери послуг, особливо в частині рекреації і туризму.

Висновки.

1. В основному жорстко адміністративні, дуже деталізовані й обов'язкові методи державного регулювання економіки, які були надбанням та головною складовою радянської планової епохи, на шляху еволюційного розвитку себе не виправдали.

2. Руйнація зазначеної формації була проведена безсистемно, в угоду західним ідеологам та крикливим політикам, галопуючими темпами і призвела до розвалу господарського комплексу, який ми не в силах відновити навіть майже за четверть століття, що минуло.

3. Необхідний державний регулюючий вплив у частині змішаної економіки, її структурної перебудови на інноваційних засадах, посилення конкурентоспроможності та фінансової забезпеченості виробництва, зваженої регіональної політики.

4. У цьому напрямку потрібні першочергове посилення напрацювань науковців та практичні дії конкретного характеру на державному, регіональному і місцевому рівнях та на конкретних підприємствах і в організаціях, у бізнесовому середовищі.

Список використаних джерел

1. *Петрушевська В. В.* Складові фінансової політики в системі державного регулювання економіки України / В. В. Петрушевська // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2012. – № 2. – С. 100–104.

2. *Ясько Ю. І.* Конкурентна політика як форма державного регулювання економіки / Ю. І. Ясько // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 3. – С. 38–42.

3. *Савченко В. Ф.* Національна економіка : навч. посіб. / В. Ф. Савченко. – 2-ге вид. – Чернівці : Видавництво ЧДІЕУ, 2014. – 134 с.

4. *Черненко О. Л.* Державне регулювання структурних змін в економіці / О. Л. Черненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 2. – С. 42–47.

5. *Ортіна Г. В.* Роль державного регулювання у структурному розвитку реального сектора економіки України в умовах глобалізації / Г. В. Ортіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 17. – С. 45–48.

6. *Скірка Н. Я.* Структурні зміни в економіці України та стратегічні напрями державного регулювання / Н. Я. Скірка // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 4. – С. 34–37.

7. *Башук Г. О.* Державна інноватика щодо регулювання економічного комплексу України / Г. О. Башук // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 2. – С. 41–44.

8. *Борисенко О. П.* Комплексний підхід до систематизації методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності / О. П. Борисенко // Економіка та держава. – 2012. – № 12. – С. 115–117.

9. *Анпілогова Ж. Д.* Державне регулювання розвитку промислового виробництва в перехідній економіці України / Ж. Д. Анпілогова // Економіка та держава. – 2012. – № 2. – С. 83–85.

10. *Хлівна І. В.* Економіко-математичні засади оптимізації сільського господарства як фактору підвищення зайнятості на селі / І. В. Хлівна // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 36–37.

11. *Поворозник Р. В.* Теоретичні засади державного регулювання стійкого розвитку регіональної економічної системи / Р. В. Поворозник // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 23. – С. 133–136.